

Köbel Szilvia

KOVÁTS J. ISTVÁN A NEMZETGYŰLÉSSEN¹

BEVEZETÉS

Kováts J. István nemzetgyűlési felszólalásai iránti érdeklődésem egyrészt abból fakad, hogy e kiváló jogász és teológus portréjáról készítettem tanulmányt,² s az *Egy élet prédikációja* című önéletrajzi írásában erről – a közjogilag (különösen az 1920. évi I. törvény megszületésének körülményeit illetően) is még sok feltárni valót tartogató – időszakról is részletesen beszámolt. Másrészt pedig Kováts J. életművének kutatása során nagy érdeklődéssel fedeztem fel, hogy – a teológusi és egyházjogász munkássága mellett – alkotmányjoggal is foglalkozott. 1938-ban közreadott egy *Alkotmánytan* című kötetet, amely a teológiai oktatásban használt 80 oldalas jegyzet volt.³ A jegyzetben a legnagyobb részt az államszervezeti kérdések alkották, és ezen belül is a leghangsúlyosabb az Országgyűlés működésének leírása volt. Kukorelli István professzor úr ezt akként jellemezte, hogy Kováts J. István könyve „nyugodtan tekinthető rendszeres alkotmányjognak”, továbbá azt írta, hogy

„[A] két világháború közötti kétkamarás Országgyűlésről, annak létrehozatali mechanizmusáról, jogköréről, szervezetéről, működéséről és a képviselők joglásáról lejegyzett gondolatok a mai olvasónak is tanulságosak. A szerző a téma teljes értékű összefoglalását adja, a parlamenti jog »velejét« ragadja meg. Szinte hallható a professzor, írásban is fennmaradt élvezetes előadása. Kováts J. István hozzáértése nem véletlen, hiszen a szerző életrajzából kiolvasható, hogy 1920–22 között az első Nemzetgyűlés aktív képviselője volt, gyakorta a Kisgazdapárt vezérszónoka.”⁴

Már ekkor felvettem a „bakancslistámra” azt, hogy beleolvassak Kováts J. István nemzetgyűlési felszólalásaiba.

¹ A tanulmány alapjául szolgáló előadás elhangzott a Hagyomány, Identitás, Történelem konferencián 2022. november 2–3-án, a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán.

² KÖBEL Szilvia: Egy élet prédikációja. Kováts J. István portréja, in: Petrás Éva (szerk.): *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*, Budapest, Barankovics István Alapítvány – Gondolat Kiadó, 2021, 83–110.

³ KOVÁTS J. István: *Alkotmánytan*, Budapest, 1938.

⁴ KÖBEL Szilvia – KUKORELLI István: Bevezető Kováts J. István Alkotmánytanának Országgyűlésről szóló fejezetéhez, *Parlamenti Szemle* 6(2021/2), 121–145.

I.

A nemzetgyűlési almanach azt írja Kováts J. Istvánról, hogy a „kommunizmus bukása után a Kisgazdapárt alelnöke volt”, és az enyingi kerület választotta nemzetgyűlési képviselővé.⁵ Életrajzi írásában olvassuk, hogy amikor megindult a „választási hadjárat”, tagja lett a párt jelölőbizottságának, ám saját magára „nem gondolt” jelöltként. Mégis jelölték, holott már négy kisgazdapárti jelölt volt az enyingi körzetben: Bakó Lajos balatonfőkajári lelkész; Keresztes János balatonszentgyörgyi gazda; Festetics Sándor gróf, dégi nagybirtokos; valamint Szabó László községi bíró, kisgazda Siófokról. Velük mérkőzött Kováts J. István a nemzetgyűlési mandátumért. A programbeszéde elmondására elkísérte Nagyatádi Szabó István és Rubinek Gyula, valamint barátja, Kájel Endre balatonendrédi református lelkész is. Az öt kisgazda jelölt közül végül Kováts J. István kapta a legtöbb szavazatot, de az abszolút többségért pótválasztáson Szabó Lászlóval még meg kellett küzdenie, ahol aztán elsöprő győzelmet aratott. Visszaemlékezésében egy jelentéktelennek tűnő mozzanatot emelt ki: „Nagy dolog, hogy valaki az enyingi választókerületben, mint antialkoholista kerülhessen be képviselőnek.”⁶ Azért jegyezte ezt meg, mert az őt megelőző képviselő – több cikluson át – az „ország egyik legjobb ivója hírében állt”. Feljegyezte azt is, hogy ebben az időben tombolt Magyarországon a spanyolnátha első hulláma. Választási körútján ő maga is elkapta a betegséget, Csajágaröcsögén Szűcs Dezső esperes „otthonlevő lelkészné leánya” ápolta, és nagyon szomorú esemény, hogy meggyógyult ugyan, de az őt ápoló lelkészfeleség elkapta a betegséget és belehalt. Életrajzi írásában Kováts J. kitért arra, hogy amit tudott, megtett az árván maradt gyermekekért.⁷

Ilyen tragédiával a háttérben került Kováts J. István a nemzetgyűlésbe.

II.

Az alakuló ülés előtt – amikor Rakovszky Istvánt jelölték elnöknek – Kováts J. Istvánt első alelnöknek jelölték (Simonyi Semadán Sándort pedig második alelnöknek). Kováts J. nem vállalta az első alelnökséget. Visszaemlékezésében ezt úgy magyarázta, hogy az első alelnöknek járó „szép helyiséget” sajnálta ugyan, de úgy érezte, hogy ez a pozíció „veszélyeztetné” őt politikai tevékenységében: „[é]rzem, hogy a közélet levegője tele van villamos feszültséggel, és hamarosan elkövetkezik minden politikus számára a nemzeti életünkre is sorsdöntő királykérdésben a nyílt színvállás ideje.”⁸

⁵ NEMZETGYŰLÉSI ALMANACH 1920-1922, https://mpgy.ogyk.hu/mpgy/alm/al920_22/82.htm (Letöltés: 2023. április 17.)

⁶ KOVÁTS J. ISTVÁN: *Egy élet prédikációja. Önéletrajz*, Gyömrő, Szenci Győzőné Kováts Zsuzsanna, 2005, 258. Kováts J. számára fontos volt antialkoholizmusa. Későbbi életútján is megmutatkozik, hogy ezért őt vagy nagyon tisztelték, vagy nagyon nem szerették.

⁷ Kováts J.: *Egy élet prédikációja*, 258.

⁸ Uo., 260.

Életrajzi könyvében írta, hogy amikor a miniszterelnökségen megkezdődtek az 1920. évi I. törvény előkészítő tárgyalásai, a kisgazdapárt részéről ő maga is részt vett ezeken az egyeztetéseken, végigkövetve a számos tervezetet; meg is jegyezte, hogy bizony „lényegbevágó változtatások” voltak az egyes verziókban. Leírta, hogy az a „hír” kelt szárnyra, hogy „Apponyi Alberttől, a béketárgyalások magyar fődelegátusától az az üzenet érkezett Párizsból, hogy »előnyösebb« békét remélhetünk, ha ebbe az első törvénycikkbe nem vesszük bele IV. Károly lemondását”. Majd azzal folytatja, hogy ez a híresztelés alaptalannak, álhírnek bizonyult, és nem is Párizsból származott, hanem belföldről. Ma erre azt mondanánk, hogy „fake news”, ám hatásos volt, mert végül a törvényjavaslat szövegéből kihagyták a lemondására való hivatkozást, és azt tervezték bevenni, hogy „a királyi hatalom gyakorlása szünetel”.⁹ Kováts J. így írta le a helyzetet:

„Ez ellen elszánt harcot indítok. Már össze van hívva a nemzetgyűlésnek az az ülése, amelynek a napirendjén a törvényjavaslat elfogadása, a kormányzó választása és eskütétele van kitűzve. Az elnöki nagy tanácskozóteremben még mindig viaskodnak a pártok. Már egy órája, másfél órája meg kellett volna nyitni a gyűlést, de még mindig folyik a vita a »szünetel« és a részünkről kívánt »megszűnt« szavak körül. Végül kijelentem: ha nem vesszük be a »megszűnt« szót, pártunk IV. Károly lemondásának törvénybe iktatását fogja követelni. Erre a »szünetel« párt megadja magát és hozzájárul a »megszűnt« szóhoz. A nemzetgyűlésen is felszólalok. Rámutatok arra, hogy a »megszűnt« kifejezést azért fogadja el pártunk, mert ez IV. Károly lemondásával kapcsolatban nem prejudikál sem egyik, sem másik irányban.”¹⁰

A nemzetgyűlési jegyzőkönyvekben nyomon követhető, hogy a benyújtott törvényjavaslatban a bevezető részben a „szünetel” szó szerepelt.¹¹ A nemzetgyűlés közjogi bizottsága ehelyett azt a szöveget javasolta, hogy „a királyi hatalom nem gyakoroltatik”:

„A bizottság e szövegmódosítással ki akarta zárni a »szünetel« szónak olyan értelmezését, mintha azzal a törvényhozás a királyi hatalom gyakorlásában beállott fennakadást bizonyos tekintetben már jogilag minősíteni kívánta volna; éppen azért a tényleges helyzetet minden jogi minősítés nélkül kifejező »nem gyakoroltatik« kitétel megfelelőbbnek találta.”¹² (1920. február 24.)

⁹ Uo., 260–261.

¹⁰ Uo., 261.

¹¹ Nemzetgyűlési irományok, 1920, I. kötet, 1–61., I–XIV. sz. Irományszámok 1920-2. Törvényjavaslat az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről, https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI-1920_01/?pg=14&layout=s&query=kov%C3%A1cs (Letöltés: 2022. október 31.)

¹² Nemzetgyűlési irományok, 1920, I. kötet, 1–61., I–XIV. sz. Irományszámok 1920-4. A nemzetgyűlés közjogi bizottságának jelentése „az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről” benyújtott, a nemzetgyűlés irományaiban 2. számmal jelzett törvényjavaslatról, https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI-1920_01/?pg=40&layout=s&query=kov%C3%A1cs (Letöltés: 2022. október 31.)

Kovács J. István a közjogi bizottság javaslatával párhuzamosan – korábbi figyelemzetető ígérteét beváltva – „különvélemény”-ben¹³ kérte a bevezető rész aszerinti módosítását, hogy „[A] nemzetgyűlés, mint a nemzeti szuverenitás kizárólagos törvényes képviselője, megállapítja, hogy IV. Károly 1918. évi november hó 13-án minden részvételről az államügyek vitelében *lemondott* s azóta is az országból távol van...”¹⁴

Miután a nemzetgyűlési vita során meggyőződött arról, hogy a közjogi bizottság módosító indítványával a javaslat nem „prejudikál a legitimitás mellett”, elállt a különvéleményétől.¹⁵ (Ismeretes, hogy az 1920. évi I. törvény bevezetőjében a „megszűnt” szó szerepel.)

III.

Az almanachban azt olvashatjuk, hogy „[A] nemzetgyűlésen mindjárt első felszólalásával nagy sikert aratott.”¹⁶ Kovács J. István az életrajzi írásában nem az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat vitájában február 26-án elhangzott felszólalását, hanem április 14-én a költségvetési vitában („indemnity” – államháztartási ügyek ideiglenes vitelére történő felhatalmazás, „felhatalmazási törvényjavaslat”) elmondottakat tartotta „első nagyobb nemzetgyűlési beszéd”-ének.¹⁷ Ebben

¹³ Lásd a tanulmány végén.

¹⁴ Nemzetgyűlési irományok, 1920, I. kötet, 1–61., I–XIV. sz. Irományszámok 1920-5. Különvélemény „az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről” szóló 2. számú törvényjavaslat bevezető részéhez, https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI-1920_01/?pg=48&layout=s&query=kov%C3%A1cs (Letöltés: 2022. október 31.)

¹⁵ Nemzetgyűlési napló, 1920. I. kötet, 1920. február 16. – 1920. április 16. Ülésnapok 1920–6, https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1920_01/?pg=65&layout=s&query=kov%C3%A1cs%20j (Letöltés: 2022. október 31.); „Kovács J. István: T. Nemzetgyűlés! Az előadó úrnak az imént előadott módosító indítványa eloszlatja pártunknak azt az aggodalmát, amelyet a törvényjavaslat bevezető soraiban foglalt ama megállapításhoz fűzött, hogy »a királyi hatalom gyakorlása 1918. november 13. napja óta szünetel; illetve ahhoz a módosításhoz, amelyet a közjogi bizottság eszközölt, azon, amely szerint »a királyi hatalom az 1918. évi november 13. napja óta nem gyakoroltatik. Mivel ez a betérjesztett módosítás valóban nem praedjudikál a legitimitás álláspontja mellett, amelyre nézve az előző két szöveg praedjudikálni látszott, megnyugvással fogadjuk azt. Minthogy pártunk e módosítást megnyugvással fogadja, tisztelettel bejelentem, hogy különvéleményemtől elállok. (Élénk helyeslés és taps.)”, 58.

¹⁶ NEMZETGYŰLÉSI ALMANACH 1920-1922., https://mpgy.ogyk.hu/mpgy/alm/al1920_22/82.htm (Letöltés: 2023. április 17.)

¹⁷ Kovács J.: *Egy élet prédikációja*, 261.; Lásd ehhez Indemnity 1920. február–április hónapjaira; az államháztartás ideiglenes vitelére vonatkozó felhatalmazás (irom. 11, 27) és különvélemény 13, 22, 23, 24, 25, 26, 27. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1920_01/?pg=509&layout=s&query=%C3%A1llamh%C3%A1ztart%C3%A1s%20ideiglenes%20felhatalmaz%C3%A1s (Letöltés: 2022. november 1.), 502.; „Miután a bizottság [gazdasági – K. Sz.] a kormány részéről azt a tájékoztatást nyerte, hogy az államháztartás alkotmányos továbbviteléről egyelőre a jelzett időtartamra szóló felhatalmazást törvényjavaslat előterjesztésével fog gondoskodni, amelynek keretében a Nemzetgyűlés szükséglete végösszegében lesz beállítva, a bizottság ennek a szükségletnek végösszegét a jelzett időre 2,312.019 koronában állapította meg.” Nemzetgyűlési napló, 1920, I. kötet, 1920. február 16. – 1920. április 16. Ülésnapok 1920–5. 38., <https://library.hungaricana.hu/hu/view/>

számonkérte a kormányon azt, hogy az előző másfél hónapban nem tette meg az 1920. évi I. törvény végrehajtásáért a sürgető lépéseket, beszélt a „jogfolytonosság” értelmezését illető alkotmányjogi anomáliákról, elítélte azt a puccskísérletet, amely a szuverén Nemzetgyűlés legitimációját megkérdőjelezve a régi Országgyűlés két házának az összehívását sürgette,¹⁸ kifogásolta, hogy az ország külpolitikája „orientáció” nélküli, sőt a külügyminiszteri poszt nincs is betöltve, erős pénzügyi politikát sürgetett (drágaság leküzdése, a tisztviselők és bírák tisztességes megélhetése – anyagi és szellemi függetlenség a panamák világában).¹⁹ A nemzetgyűlési napló arról tanúskodik, hogy Kováts J. beszédét folyton megszakították bekiabálásokkal, kommentekkel, ám nemigen találunk olyan zárójeles gyorsírói megjegyzést, amely arra utalna, hogy ingerülten vagy bántóan, sértően vagy sértődékenyen szólt volna vissza. Sőt, ahol lehetett, humorral tompította a feszültséget, erre példa az, amikor Szmrecsányi György képviselő szavá tette, hogy „nem kellett volna ilyen dolgokat ide behozni”, akkor Kováts J. azt mondta

OGYK_KN-1920_01/?pg=45&layout=s&query=%C3%A1llamh%C3%A1ztart%C3%A1s%20ideiglenes%20felhatalmaz%C3%A1s (Letöltés: 2022. november 1.)

¹⁸ Nemzetgyűlési napló, 1920, I. kötet, 1920. február 16. – 1920. április 16. Ülésnapok 1920–25., https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1920_01/?pg=420&layout=s&query=kov%C3%A1cs%20j. (Letöltés: 2022. november 1.) „Kováts J. István: Bocsnatot kérek, hazaárulásról méltóztatik kérdezősködni. Ha egyszer a Nemzetgyűlés megalkotta az 1920. I. t. cikket, ahol kimondotta, hogy a nemzeti akarattal egyedüli törvényes képviselője ez a Nemzetgyűlés, mindenki, aki ennek az egyedül illetékes, törvényes testületnek a hatásköre helyébe a régi Országgyűlés két házát akarja összehívni, feltétlenül az alkotmány alapja ellen tör és a hazaárulás bűnét követi el. (Élénk helyeslés és taps jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)” 393–417.

¹⁹ Uo. „Kováts J. István: Katasztrofális hatása lenne a polgári front összeomlásának, amelynek réme pedig fenyeget. Nem akarom ezt a rémet idézni, ez lelkiismeretlenség volna, de lehetetlenség, ha füleink vannak a hallásra és szemeink vannak a látásra, hogy be ne látnók azt, hogy nagyon közel jár ennek a réme a mi köztisztviselőinkhez. (Úgy van! Úgy van!) A panamák világa szoros összefüggésben van ezzel a kérdéssel. Attól a tisztviselőtől, aki nyomorog, aki családjának betevő falatot nem tud adni, hiába várom azt, hogy minden körülmények között őrizze meg megközelíthetőségét és intaktságát. (Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.) Ha választania kell a között, hogy éhen pusztuljon-e el családjával vagy a panama között, fájó szívvel kell megállapítani, de meg kell állapítani, hogy nem lehet csodálkoznunk, ha a másik felét fogja választani. Azért siessünk.

Friedrich István: Ez az, sietséget! Ezt mondjuk mi! (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)

Kováts J. István: Különösen egy téren rendkívül fontos ez a segítség, a bírák világában. Ha mi a jogrend világát, a jogrend uralmát akarjuk fenntartani, akkor feltétlenül azt kell megcselékednünk, hogy a bírák ne rongyos és éhes koldusokként járjanak közöttünk, (Úgy van! Úgy van a bal- és a szélső baloldalon.) de meglegedett, jómódú bár nem pazar módon élő itélő fejedelmekként élhessenek, akik elnézhessenek mindenkinek a feje felett és az igazságot, az örökkévaló, diadalmas igazságot kereshessék. T. Nemzetgyűlés! Ez azonban lehetetlenség akkor, amikor egy ilyen törpe kis országnak, mint a miénk, kb. 4000 bírása van. Tessék gondoskodni arról, hogy megfelelő módon, a bagatell-pereknek széles bekapcsolásával, a bíraskodási illetékek magas emelésével, a fellebbvitel bizonyos korlátozásával, a felsőbb tanácsok tagjai számának bizonyos redukálásával ezt a számot csökkentsük.

Ferdinandy Gyula igazságügyminiszter: Már volt értekezlet ebben az ügyben.” 417.

vissza, hogy „Bécsbe nem vihetem. (Derütség a jobboldalon. Zaj).”²⁰ Az ülésvezető elnöknek többször kellett figyelmeztetnie a bekiabálókat arra, hogy a felszólalónak joga van végigmondani a beszédét. Végül Kováts J. ezekkel a szavakkal zárta beszédét:

„T. Nemzetgyűlés! Röviden összegezve a mondottakat, a mi feladataink: erős, belső konszolidálódás, helyes külpolitikai orientálódás, egészséges pénzügyi politika. Ami pedig tanácskozásainkat illeti, erre nézve hozzáillőbb, ragyogóbb szavakat nem lehetne találni, mint a nagy egyházatyának örök igazságú szavait, hogy a nagy dolgokban egység, a kis dolgokban szabadság, mindenkiben szeretet, de nem gyengeséggel, hanem erővel párosulva. Én abban a hitben, hogy ez az egység, szabadság és szeretettel, erővel párosulva meglesz, a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom. (Elénk éljenzés és taps. Szónokot számosan üdvözlik.)”²¹

IV.

Ugyanebben a beszédében felszólalt az ún. zsidókérdésben is. Életrajzi visszaemlékezésében fontosnak tartotta ezt megemlíteni. Azt írta, hogy ő azt hangsúlyozta, hogy „ennek egyetlen megoldása az, ha a zsidósággal szemben a tiszta krisztusi álláspontot képviseljük”. Feljegyezte a beszédének visszhangját is, miszerint „a lapok hasáboakat” írtak a felszólalásról:

„Még Kiss József lapja, a Hét is boríték lapján hozza arcképem, bent pedig arról elmélkedik, milyen kár ilyen embernek teológiai katedrán ülnie (ebben ugyan téved...). mikor másutt volna a helye. Csak évek múlva hallom meg, hogy a beszédemet a karzatról végig hallgató Tóth János, a Függetlenségi és 48-as Párt volt ügyvezető alelnöke azzal a különös kijelentéssel állít be utána családjához: »Feltámadt Tisza István!«.”²²

Idézni szeretnék a felszólalásából:

„Gyűlölettel lehet világokat lerombolni, de építeni – mint az elmúlt szomorú idők is mutatják – nem lehet. (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.) Ennek a gyűlöletnek tehát itt, a magyar nemzet életében sincsen helye. Fájdalom, elég sok szenvedés és baj járt a nyomában eddig is. Tehát a szeretet az, mellyel építeni lehet, de nem a gyengeséggel, hanem az erővel párosuló szeretet, mely tud erélyes lenni akkor, amikor kell, tud ostort emelni, tud sújtani is akkor, amikor kell, de tud a damaszkuszi úton járóknak megbocsátani is és velük testvérként tovább haladni, ha tudja, hogy nem a konjunktúra szele, hanem a léleknek az

²⁰ Nemzetgyűlési napló, 1920, I. kötet, 1920. február 16. – 1920. április 16. Ülésnapok 1920–25., https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1920_01/?pg=420&layout=s&query=kov%C3%A1cs%20j. (2022. november 1.), 415.

²¹ Nemzetgyűlési napló, 1920, I. kötet, 1920. február 16. – 1920. április 16. Ülésnapok 1920–25., https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1920_01/?pg=420&layout=s&query=kov%C3%A1cs%20j. (2022. november 1.), 418.

²² Kováts J.: *Egy élet prédikációja*, 261.

a nagy harca hozta őket az igaz útra, amely Saulnak a lelkén átviharzott, amely egy Augustinust is a legnagyobb keresztyének közé emelt. Vigyázzunk azért az eszközökben is! Ne csak egyoldalúlag a gyűlölség fegyvereit válogassuk, mert ha egyedül a gyűlölet fegyverére támaszkodunk, akkor a keresztyénségen is bebizonyosodik az a nagy történetbölcseleti igazság, hogy minden rendszer csak belülről, csak önmagában omlik össze, mikor önmagának az ellentétévé válik. Ha összemorzsolódik belülről, ha ellentéte lesz annak, aminek lennie kell, akkor önmagától, minden külső erőszak nélkül, még csak érintés nélkül is összeomlik.

A harmadik, amit a keresztyén világban meg kell jegyeznünk s amelyet, fájdalom, nagyon sokan szintén elfelednek az, hogy Krisztus világa és általában az egész isteni világ erőszakot nem ismer. Hatalma volna az örökkévaló Istennek arra, hogy az egész világot erőszakkal meghódolásra készítse maga iránt, de ezt az egyet, hiába kutatjuk a keresztyénség egész történelmét, nem látjuk sehol. Erőszakkal senkit sem akar meghódítani a keresztyénség, csak vonzani akar magához. A lelkeket nem erővel, hanem fölemelő hatásával, a vágyakozás szent érzésével egy jobb, igazabb világ után akarja magához vonzani. Nagyon kérem mindazokat, akik a keresztyén kurzus harcosai és bajnokai, hogy erről se feledkezzenek meg, hogy ezt a vonzóerőt sugároztassák a keresztyén kurzusból és ennek a vonzóerőnek meg lesz a maga kívánt hatása. Ezzel a vonzóerővel többet fogunk mi elérni tudni, mint amennyit eddig elértünk.

És ha talán keveset értünk el, aminthogy – fájdalom – meg kell említenem ezt az igazságot, hogy aránylag keveset értünk el, ennek okát én abban is látom, hogy a mi keresztyén kurzusunkban és keresztyénségünkben kevés volt a vonzóerő.

T. Nemzetgyűlés, ne áltassuk magunkat. A gyógyítás első feltétele a helyes diagnózis. Méltóztassék csak igazán, szívre tett kézzel vallomást tenni arról, hogy a keresztyén kurzus abban a formájában, mint itt a Nemzetgyűlés ülésein is megnyilatkozott, gyakorolhatott-e vonzóerőt a kívülálló tömegekre? (Igaz! Úgy van! jobb felől.) Emelkedjünk magasabb, tisztább régiókba és ha vonzóereje lesz ennek a keresztyénségnek, ez a vonzóerő csodás hatással fog működni az egész nemzet életében. (Úgy van! Taps jobb felől.)²³

Még 1920 tavaszán a Kormányzó kinevezte Kováts J. Istvánt a miniszterelnökségre Simonyi Semadán Sándor mellé politikai államtitkárnak, életrajzi visszaemlékezése szerint „anélkül, hogy erről előzőleg” tudomást szerzett volna. Bizalmatlan volt, így megkérdezte Simonyit, hogy „legitimista-e”, mert akkor nem vállalja a pozíciót. Simonyi megnyugtatta, hogy nem az, így Kováts J. letette az esküt, és a protestáns ügyek irányítását bízta rá. E helyzetet kihasználva el tudott intézni a protestánsok számára több rendezetlen ügyet (pl. lelkipásztorok korpótléka), ám a király kérdés egyre inkább kiéleződött, és ő lemondott az államtitkári pozícióról, hogy „szabad kezét biztosítson” magának ebben.²⁴

²³ Nemzetgyűlési napló, 1920, I. kötet, 1920. február 16. – 1920. április 16. Ülésnapok 1920–25. 406.

²⁴ Kováts J.: *Egy élet prédikációja*, 262–265.

V.

Az almanach kiemeli, hogy Kováts J. István „[K]ésőbb is több ízben tartott főleg közjogi és külügyi kérdésekben tetszéssel fogadott beszédeket. Nagy visszhangja volt a debreceni templomgyalázás alkalmából tartott felszólalásának.”²⁵

Ez utóbbi felszólalására – ez interpelláció volt – 1921 tavaszán került sor. Viszsaemlékezésében leírta, hogy „ismeretlen tettesek a debreceni nagytemplom lelkészi-székét megbecstelenítették” (emberi fekáliával kenték be). A debreceni egyháztanács ezt követően elhatározta, hogy a templomot kimeszeltetés és kitisztítás után újból felszentelik, majd pedig az ünnepség után az Országos Református Lelkész Egyesület (ORLE) rendkívüli közgyűlését megtartják a Kollégiumban. Kováts J. végig hangsúlyozta, a felekezeti béke megóvása mennyire fontos, és szorgalmazta ő is, hogy a nemzetgyűlésből küldöttség utazzon Debrecenbe. A felszentelési esemény példásan ünnepélyesen és politizálástól mentesen zajlott le, ám az azt követő egyesületi közgyűlést a rendőrség feloszlatta. Ez mélységesen felháborította – többek között – Kováts J. Istvánt is, a rendőrségi beavatkozás ellen szólalt fel és kért elégtételt.²⁶ „Én, akire nézve a keresztyénség nem kurzus, akire nézve a keresztyénség élet” – ezeket a szavakat 1921. március 11-én a Nemzetgyűlésben mondta, azt követően, hogy a Debreceni Nagytemplom gyalázása után több képviselővel együtt a megnyitási ünnepségre és az azt követő presbiteri gyűlésre látogatást tett Debrecenben. A felszólalása interpelláció volt, amelyre a látogatáson történt események készítették.²⁷

VI.

Kováts J. életrajzi írásában feljegyezte, hogy utolsó nagyobb beszédét a két-éves időtartamú nemzetgyűlés vége felé tartotta. Hosszan beszélt, és hozzátette, „mintha” érezte volna, hogy ez lesz az utolsó parlamenti beszéde. A következő nemzetgyűlési választáson jelölték ugyan, de Kenessey Pongráczot szintén ugyanabból a pártból. Ez elszomorította, sőt megütközést váltott ki belőle.²⁸

El tudta engedni a politikában való részvételt, amikor annak eljött az ideje: „Búcsúzom a politikától. Nem tudhatom, vajon lesz-e még valaha szavam ezen a téren. Mennyei Atyám tudja. Ő küldött 1920 elején a politika porondjára. Ott

²⁵ „Nagy visszhangja volt a debreceni templomgyalázás alkalmából tartott felszólalásának. A Teleki-kormány alatt a miniszterelnökség létszámához tartozó kultuszminiszteri államtitkár volt, néhány hónap múlva azonban, hogy a királykérdésben szabad kezet biztosítson magának, állásáról lemondott. Lelkes vezető harcosa a királyválasztóknak. Kitűnő szónok. Az 1921 júniusban tartott dunamelléki református egyházkerületi püspökválasztáson Ravasz Lászlóval szemben kisebbségben maradt. Tagja a közjogi, külügyi, közoktatási és összeférhetlenségi állandó bizottságnak.” NEMZETGYŰLÉSI ALMANACH 1920-1922, https://mpgy.ogyk.hu/mpgy/alm/al920_22/82.htm (Letöltés: 2023. április 17.)

²⁶ Kováts J.: *Egy élet prédikációja*, 270.

²⁷ Nemzetgyűlési napló, 1920. VIII. kötet, 1921. február 17. – 1921. március 14. Ülésnapok 1920–163, 510–511.

²⁸ Kováts J.: *Egy élet prédikációja*, 276.

elvégeztem, amit rám bízott, azután elvitt onnan... Ha otthagyt volna, talán már nem is élnék.”²⁹ Végig, az élete során foglalkoztatta az a kérdés, hogy szabad-e a lelkésznek politizálni. Abraham Kuyper *A kalvinizmus lényege* c. könyve nyomán a közéletben való részvétel útján való szolgálatra buzdított, és elhatárolódott attól, hogy ezt az utat az érvényesülési szándék vezesse, különösen az egyházi pozíciók révén való felemelkedést ítélte el.

ABSTRACT

Szilvia Köbel: Istvan J. Kovats in the National Assembly

The author became interested in István J. Kováts's speeches to the National Assembly when she was writing a study on Istvan J. Kovats, the eminent lawyer and theologian. In his autobiographical work entitled 'The Sermon of a Life' he gives a detailed account of the period between 1920 and 1922, which still offers much to be discovered in terms of public law (regarding especially the circumstances of passing the Act I of 1920).

On the other hand, while researching J. Kováts' work, with great delight did she discover that István Kováts also dealt with constitutional law in addition to his theological and ecclesiastical work. In 1938, he published a volume entitled *Constitutional Theory*, an 80-page lecture note used in theological education. The largest part of the lecture note was devoted to questions about the state organisation, and the most important part was the presentation of the operation of the Parliament.

This study offers the readers a foretaste of István J. Kováts' activity in the National Assembly.

Keywords: National Assembly, public law, kingdom without a king, church vandalism, special opinion

²⁹ Uo., 285.